

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2021 – Volume 30, Issue 6, pp. 3–7
<http://doi.org/10.18352/jsi.715>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Rotterdam University of Applied Sciences
Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Twaalfhoven, M., *Het is aan ons. Waarom we de
kunstenaar in onszelf nodig hebben om de wereld te
redden*. Amsterdam/ Antwerpen: Atlas Contact. 238

Pagina's. € 21,99 ISBN 9789045039800

BOOKS

GERDA SCHOLTENS

Gerda Scholtens was kwartiermaker in de Geestelijke Gezondheidszorg

E-mail: gerdascholtens@xs4all.nl

HET BELANG VAN EEN KUNSTENAARSMINDSET VOOR HET SOCIAAL WERK

“Een ieder van ons kan bijdragen aan het oplossen van kleine en grote wereldproblemen”, aldus de achterflap van het boek *Het is aan ons. Waarom we de kunstenaar in onszelf nodig hebben om de wereld te redden* van altviolist, componist en theatermaker Merlijn Twaalfhoven. Hoe dat werkt beschrijft hij aan de hand van zijn ervaringen in vluchtelingenkampen in Bosnië en Jordanië, een huiskamerfestival in Jeruzalem, een oude fabriek in Zaandam, de Carnegie Hall in New York en een VN conferentie in Alpbach. In de proloog vertelt hij hoe hij na een optreden in een vluchtelingenkamp twijfels kreeg over zijn doel: vrede brengen met muziek. De mensen die jarenlang in angst en verschrikking hadden geleefd, genoten van de muziek, maar toen de musici hen weer in dezelfde ellendige situatie achter moesten laten, sloeg de twijfel toe:

BOOKS

Was het wel juist om als musicus uit een veilig en rijk land in een kamp langs te komen en weer verder te gaan? Deze vraag zet Twaalfhoven aan om op zoek te gaan naar hoe zijn muziek bij kan dragen aan openheid en verbondenheid tussen mensen die in lastige omstandigheden leven. Het is de moeite waard om zijn verkenningstocht in dit tijdschrift te volgen, omdat hij waarden en werkwijzen verkent die voor het sociaal werk van groot belang zijn.

KUNSTENAARSMINDSET

Op basis van zijn ervaringen opgedaan op genoemde plekken creëert Twaalfhoven de kunstenaarsmindset, waarmee iedereen een manier van waarnemen, voelen, denken en maken kan ontwikkelen die gangbare patronen en vastgeroeste kaders doorbreekt. Zijn engagement heeft niet alleen betrekking op oorlogsgebieden, maar ook op klimaatverandering, economische ongelijkheid en technologische voortgang die angst en onzekerheid veroorzaken. Hij noemt het "een soep" waar politici, media en organisaties die daar belang bij hebben, graag in roeren. Vandaar het belang van een kunstenaarsmindset als een manier om "complexe stroperige en frustrerende vastheid los te krijgen" (p. 19). Het is aan ons om ontvankelijk te zijn of te worden voor ervaringen die schoonheid en kunst ons kunnen bieden. Om de wereld onbevangen, speels, onderzoekend én scheppend tegemoet te treden. De opbouw van het boek volgt de bestanddelen die met elkaar de kunstenaarsmindset vormen: waarnemen, voelen, denken en maken.

VERTRAGEN EN AANDACHT HEBBEN

Waarnemen kan op allerlei manieren. Wat Twaalfhoven beoogt is om vanuit een open houding schoonheid te ervaren, die aanvankelijk door gewenning aan het bestaande, verborgen blijft. Daarvoor is het nodig om te vertragen en aandacht te hebben voor nieuwe mogelijkheden en nieuwe ervaringen. Een mooi voorbeeld is zijn optreden op Cyprus, een eiland waar sinds 1974 spanningen bestaan tussen het officiële Griekse deel en het door Turkije bezette deel. Twaalfhoven is daar om een bijeenkomst ter ere van de kameraadschap tussen Nederland en Cyprus luister bij te zetten. Tijdens de bijeenkomst, waarvoor hij een muziekstuk had gecomponeerd met beroemde Cypriotische melodieën, constateert hij dat zijn muziek slechts behang vormt voor het champagne drinkende gezelschap. De volgende dag hoort hij de oproep tot gebed in het Turkse deel van de stad dat "vrij, ongebonden van politieke strijd" (p. 53) tot hem kwam. Kan ik deze ervaring delen, vraagt hij zich af.

Een jaar later staat hij met meer dan honderd muzikanten, scholieren, koorleden, studenten en slagwerkers op daken, balkons en straten aan weerszijde van de bufferzone in de hoofdstad Nicosia. Het optreden leidt tot een bijzondere ervaring. Wat telt is niet het verleden of de toekomst maar het nu. "Even was er geen buiten, geen wereld waarin elk gedeelte wordt geclaimd, betwist, bevochten, bezet, waarin iedereen een mening, positie of partij heeft gekozen" (p. 54). Het optreden vormt een tussenruimte waar nieuwe ervaringen worden opgedaan en uitgewisseld: "Nooit eerder heb ik de tijd genomen om naar mijn stad te luisteren, maar tijdens het concert hoorde ik ineens hoe dichtbij de andere kant was. En hoe gewoon en vredig hun geluiden zijn" (p. 55).

In het hoofdstuk *Voelen* werkt Twaalfhoven uit dat ontvankelijk zijn voor wat je hoort in een muziekstuk verbintenis kan bewerkstelligen. Een van de paragrafen heet *Samen sterk*. Samen muziek maken is een voorwaarde voor een betekenisvolle ontmoeting. Zijn rol als componist is niet langer het ontwerpen van klank, maar het scheppen van voorwaarden voor het samen muziek maken zoals het voorbeeld in Nicosia laat zien. Kunst vormt dan een gedeeld gevoel en creëert herkenning en het besef dat andere mensen en groepen jouw waarden delen. Dat zorgt voor vertrouwen en mogelijkheden om te groeien, je oordeel uit te stellen en te kunnen vertragen.

WAT ALS

De inzet van het hoofdstuk *Denken* is om niet meer te vragen naar een bestaande toestand, maar de vraag te stellen: Wat als? Journalisten in Cyprus vroegen Twaalfhoven: "Wat wil je bereiken?" Twaalfhoven stelt de vraag: "Zou je kunnen ervaren hoe dicht je bij de ander bent als er muziek over de daken komt aangewaaid?" Buurtbewoners in Jeruzalem vroegen zich af: "Wat kunnen wij doen tegen wapens en het beton die ons omringen?" Twaalfhoven vraagt zich af: "Welk verhaal zouden deze bewoners kunnen vertellen over hun leven?" En in Ar Ramtha (Jordanië) vroeg een correspondent van Nieuwsuur: "Wat hebben deze kinderen meegemaakt in de oorlog?" Twaalfhoven vraagt: "Hoe vinden deze kinderen een eigen stem die ze kunnen laten horen?" Door steeds de 'wat als vraag' te stellen ontstaan er nieuwe openingen en mogelijkheden. Het is tijd, stelt hij, om de vraag te stellen: "Welke wereld willen we eigenlijk" (p. 158). In de paragraaf *Kom uit de kast als idealist* houdt hij een pleidooi om ons daar met de kunstenaarsmindset een voorstelling van te maken. "Een stapel stenen houdt op een stapel stenen te zijn op het moment dat een enkele man ernaar kijkt met in zijn hoofd het beeld van een kathedraal" (p. 158).

BACKSTAGE

In het hoofdstuk *Maken* gaat hij via een omweg op zoek naar de verhalen van mensen in Jeruzalem, een stad met "een dikke lucht vol symboliek" (p. 176). Hij beschrijft zijn ervaringen in de oude stad waar drommen toeristen, gidsen en religieuzen zich door de straten wurmen. In deze overvolle stad zoekt hij naar verhalen van de mensen die daar nu leven. Hij ontmoet mensen uit de hele wereld die hier al generaties lang wonen, zoals Palestijnen met Afrikaanse wortels, een familie uit Oezbekistan en Ethiopische Kopten. Hij vat het plan op om de veelkleurigheid van mensen die in Jeruzalem samenleven in muziek uit te drukken en gaat bij de organisaties langs die deze groepen vertegenwoordigen. Allemaal wensen ze hem veel geluk, maar niemand doet mee. Hij komt tot de conclusie dat de inwoners moe zijn van de symboliek die vrede en samenleven moet verbeelden en van de goede bedoelingen van buitenstaanders. Hij besluit om, in plaats van te vertellen over zijn eigen idee of ideaal, te luisteren. Hij gaat met een acteur op ontdekkingstocht. Ze ontmoeten mensen en horen verhalen vanuit huiskamers, keukens, badhuizen en schoollokalen. Ze maken korte voorstellingen die geïnspireerd zijn op de verhalen van bewoners, zoals het gezin dat al generaties lang de sleutel van de Al Aqsa moskee beheert en de vrouw die nooit een nacht van huis is uit angst dat haar huis gekaapt wordt door Joodse kolonisten. Dan doet hij nog een ontdekking. Ergens in de stad zijn rellen uitgebroken en later op de dag gaat hij naar de plek toe. De rellen zijn voorbij, het gewone leven is bijna weer hervat en de cameraploeg zit een broodje te eten. Ineens realiseert hij zich dat niet het wereldtoneel dat door de media wordt gepresenteerd onze aandacht verdient, maar juist wat er backstage gebeurt. "Oordelen, analyses en slogans versterken de groeven waarin ons begrip gevangen zit. Artistieke ruimte kan dan opluchten. Juist in de dikke lucht van plekken die vastgeklemd zitten in hun geschiedenis is die ruimte van levensbelang" (p. 181).

SOCIALE PROFESSIONALS EN DE KUNSTENAARSMINDSET

Wat het boek interessant en belangrijk maakt voor sociale professionals, is dat het suggesties en een kompas biedt voor het ontwikkelen van kunstzinnige werkvormen om datgene wat ons bezighoudt te kunnen uiten en duiden. Die werkvormen werken alleen als de mensen om wie het gaat zelf aan het woord komen en er geluisterd wordt. Door de samenwerking tussen betrokkenen en kunstenaars of anderen die bedreven zijn om ervaringen en verhalen kunstzinnig vorm te geven, ontstaat doorleefde muziek, een vertelling, een gedicht, een muurschildering of een andere kunstvorm. Samenwerken is de basis om mensen een ervaring te bieden en voor het moment zelf een vorm te vinden waarin zij hun verhaal en hun idealen terugzien en herkennen.

Twaalfhoven laat zien dat muziek een krachtig middel kan zijn om mensen samen ervaringen op te laten doen. Zijn manier van omgaan met kunst kan sociale professionals inspireren om mensen op een andere wijze samen te brengen dan gewoon is in het sociaal werk. De door Twaalfhoven gepropageerde kunstenaarsmindset zet ons aan het denken over de doelen en werkwijzen van sociaal werk. Het is meer een benadering dan een nieuwe methodiek. Het is een vernieuwende denkwijze over de verbindingen tussen kunst en het sociaal cultureel leven, die bestudering verdient en in de praktijk verder ontwikkeld kan worden.